

Національна академія аграрних наук України
Селекційно-генетичний інститут – Національний центр
насіннєзнавства та сортовивчення

ПОЛОЖЕННЯ
про політику відкритої науки в Селекційно-генетичному інституті –
Національному центрі насіннєзнавства та сортовивчення

УХВАЛЕНО

Рішенням вченої ради СГІ – НЦНС
Протокол № 7 від 27.04.2026 р.

Одеса – 2026

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Політика відкритої науки (далі – Політика) Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення (СГІ – НЦНС) базується на засадах Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про захист персональних даних»; Рекомендацій ЮНЕСКО щодо відкритої науки від 19.11.2021 р.; Дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 р. № 167; Національного плану щодо відкритої науки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2022 р. № 892-р; Методичних рекомендацій щодо управління науковими даними для закладів вищої освіти та наукових установ у частині визначення механізмів збереження та повторного використання наукових даних, розроблених робочою групою з питань управління науковими даними, утворених наказом Міністерства освіти і науки України від 30.05.2024 р. № 780; нормативних документів СГІ – НЦНС, Етичного кодексу СГІ – НЦНС; Кодексу академічної доброчесності СГІ – НЦНС; Положення про репозиторій СГІ – НЦНС, і спрямована на забезпечення максимального доступу науковців, аспірантів, виробників, інших зацікавлених сторін публікацій, наукових результатів, дослідницьких інфраструктур на засадах відкритості та гендерної рівності.

2. ГЛОСАРІЙ

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Відкрита наука – набір принципів і практик, спрямованих на забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів, науково-технічної інформації з можливістю їх багаторазового використання, обміну, розповсюдження з метою прискорення науково-технічного прогресу і суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими.

Відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного та оперативного доступу до наукових результатів та науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Відкриті дані досліджень – вільно доступні в мережі Інтернет дані з можливістю користувачеві завантажувати, копіювати, аналізувати, повторно обробляти або використовувати для будь-яких інших цілей без фінансових, юридичних або технічних перешкод.

Відкриті наукові інфраструктури – віртуальна та/або фізична дослідницька інфраструктура загального використання (включно з науковим обладнанням та інструментами; інформаційними ресурсами, такими як журнали й архіви відкритого доступу, платформи даних; сучасними дослідницькими інформаційними системами; відкритими бібліометричними й наукометричними системами, що використовуються для оцінювання та аналізу різних галузей науки; відкритою інфраструктурою для обчислень і обробки даних тощо, що необхідна для підтримання відкритої науки й задоволення наукових і дослідницьких потреб академічної спільноти.

Дані досліджень – дані або дані й метадані, зібрані та (або) одержані у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень, які, зокрема, використовуються для підтвердження таких досліджень та отриманих наукових результатів.

Ліцензії Creative Commons – група публічних ліцензій, розроблених міжнародною некомерційною організацією Creative Commons, що застосовуються у міжнародній практиці при наданні доступу до наукових публікацій, препринтів, наукових (дослідницьких) даних, метаданих;

Метадані – структуровані дані, що описують, роз'яснюють, дають змогу ідентифікувати, спрощують використання та управління набором даних;

Науковий результат – нове наукове знання або дані, одержані у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і зафіксовані на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, кваліфікаційної роботи наукового й освітньо-наукового рівня, препринту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проєкту нормативно-правового акта, нормативного документу, наукового програмного забезпечення, апаратного забезпечення або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову тощо;

План управління даними – документ, що містить опис того, як обробляються наукові (дослідницькі) дані впродовж повного свого життєвого циклу, – від планування наукового дослідження до збирання, аналізу, збереження, опублікування та повторного використання.

Право доступу до даних – дозвіл або заборона здійснення певного типу доступу до даних досліджень, а саме:

- дані у відкритому доступі – дані вільно доступні шляхом прямого завантаження з загальнодоступного веб-ресурсу;
- доступ до даних обмєнено – доступ до даних досліджень можливий за запитом або з планом певного періоду часу.

Препринт – варіант наукової статті, який ще не пройшов процедуру рецензування і який поширюється для попереднього ознайомлення та обговорення.

Принципи належного управління даними (принципи FAIR) – набір керівних принципів, які забезпечують відшукуваність, доступність, сумісність і багаторазовість використання даних.

Твір – оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі.

3. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПОЛІТИКИ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

3.1. Метою Політики відкритої науки СГІ – НЦНС є покращення наукового співробітництва та обміну інформацією для підвищення рівня наукового та суспільного розвитку.

3.2. Завдання Політики:

- визначення засад реалізації принципів відкритої науки в науковій та освітній діяльності СГІ – НЦНС;
- розробка інституційних та інфраструктурних механізмів, залучення висококваліфікованих фахівців, спільна праця яких сприятиме підтримці дослідників у використанні відкритих дослідницьких практик;
- реалізація Політики на принципах академічної доброчесності та рівних можливостей.

4. ЦІННОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВІДКРИТОЇ НАУКИ (ЗА РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ЮНЕСКО)

4.1. Ключові цінності відкритої науки.

Якість і доброчесність – відкрита наука повинна поважати академічну свободу і права людини та підтримувати високоякісні дослідження, поєднуючи різні джерела знань і роблячи методи й результати досліджень широко доступними для ретельного аналізу та перевірки, а також для прозорих процесів оцінювання.

Користь для суспільства – як глобальне суспільне благо відкрита наука повинна належати людству і приносити користь людству в цілому. З цією метою з наукові знання повинні бути у відкритому доступі, а їхні переваги – загальним надбанням. Наукова діяльність має бути інклюзивною, сталою та справедливою, зокрема у можливостях для наукової освіти і розвитку потенціалу.

Рівність і справедливість – відкрита наука повинна відігравати значну роль у забезпеченні рівності між дослідниками з розвинених країн і країн, що розвиваються, уможливлуючи справедливий та взаємний обмін науковими внесками та результатами, а також рівний доступ до наукових знань як для виробників, так і для споживачів знань, незалежно від місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних обставин, стадії кар'єри, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності або міграційного статусу, або будь-яких інших ознак;

Різноманітність та інклюзивність – відкрита наука повинна охоплювати всю різноманітність знань, практик, робочих процесів, мов, результатів досліджень і дослідницьких тем, які підтримують потреби та епістемологічний плюралізм наукової спільноти в цілому, різноманітних дослідницьких спільнот й учених, а також широкої громадськості та носіїв знань за межами традиційного наукового співтовариства, включаючи корінні народи і місцеві громади, а також соціальних суб'єктів з різних країн та регіонів, за необхідності.

4.2. Керівні принципи відкритої науки.

Прозорість, контроль, критичний аналіз і відтворюваність – слід сприяти підвищенню відкритості на всіх етапах наукової діяльності з метою посилення переконливості та достовірності наукових результатів, посилення впливу науки на суспільство й підвищення спроможності суспільства в цілому вирішувати складні взаємопов'язані проблеми. Зростання відкритості веде до підвищення прозорості й довіри до наукової інформації та посилює фундаментальну особливість науки як особливої форми знання, що ґрунтується на фактах і перевіряється реальністю, логікою та ретельним контролем з боку колег-науковців.

Рівність можливостей – усі вчені, інші учасники й зацікавлені сторони відкритої науки, незалежно від місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічних обставин, стадії кар'єри, дисципліни, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу, будь-яких інших ознак, мають рівні можливості доступу до відкритої науки, робити внесок у неї та отримувати від неї користь.

Відповідальність, повага і підзвітність – з більшою відкритістю приходить більша відповідальність для всіх учасників відкритої науки, яка разом з публічною підзвітністю, чутливістю до конфліктів інтересів, пильністю щодо можливих соціальних і екологічних наслідків дослідницької діяльності, інтелектуальною доброчесністю й повагою до етичних принципів і наслідків, пов'язаних з дослідженнями, повинна стати основою для належного управління відкритою наукою.

Співпраця, участь та інклюзивність – співпраця на всіх рівнях наукового процесу, поза межами географії, мови, поколінь і ресурсів, має стати нормою, а співпраця між дисциплінами має заохочуватися разом із повною та ефективною участю суспільних суб'єктів і включенням знань маргіналізованих спільнот у вирішення суспільно важливих проблем.

Гнучкість – через розмаїття наукових систем, учасників і можливостей, а також через еволюцію допоміжних цифрових технологій, не існує універсального способу практичної реалізації відкритої науки. Необхідно заохочувати різні шляхи переходу до відкритої науки і її практики, підтримуючи при цьому вищезгадані основні цінності і максимально дотримуючись інших принципів, представлених у Рекомендаціях ЮНЕСКО.

Сталість – щоб бути максимально ефективною і впливовою, відкрита наука повинна спиратися на довгострокові практики, послуги, інфраструктури й моделі фінансування, які забезпечують рівну участь виробників наукової продукції з менш привілейованих установ і країн. Інфраструктура відкритої науки повинна бути організована та фінансуватися на основі неприбуткового й довгострокового бачення, що сприяє розвитку практик відкритої науки та гарантує постійний і необмежений доступ для всіх, наскільки це можливо.

5. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

5.1. Реалізація принципів відкритої науки в СГІ – НЦНС передбачає:

- розробку нормативної бази для створення сприятливих умов для впровадження принципів відкритої науки в інституті;
- наявність доступу до дослідницької інфраструктури;
- наявність сайту інституту, репозиторію академічних текстів та наукових даних;
- підвищення кваліфікації науковців з питань відкритих практик у науковій та освітній діяльності;
- забезпечення відкритого доступу до наукових результатів академічної спільноти;
- оприлюднення звітів про результати науково-дослідної роботи та дисертацій у відкритому доступі на веб-сайті СГІ – НЦНС, інших електронних ресурсах;
- публікацію результатів науково-дослідної роботи у міжнародних та українських наукових виданнях відкритого доступу, самоархівування наукових статей й препринтів у тематичних репозиторіях (ArXiv, CORE, SSRN, SocArXiv та ін.);
- управління науковими даними (планування, оформлення, оприлюднення, зберігання).

5.2. Збір, оброблення, документування, обмін науковими даними не повинні порушувати законодавство України у сфері інтелектуальної власності, відповідати іншим правовим, інституційним та договірним вимогам.

5.3. Поширення наукових знань для соціальних суб'єктів, які не входять до традиційної академічної спільноти через:

- організацію заходів з популяризації науки серед населення, інформування щодо можливості використання наукових досягнень у професійному та повсякденному житті;
- створення та поширення відповідного контенту в соцмережах для ознайомлення з практиками відкритої науки;
- залучення всіх зацікавлених учасників (окремих дослідників, освітян, політиків, громадських діячів, представників бізнесу, а також установ, територіальних громад, урядів, міжнародних партнерів) на всіх етапах наукових досліджень тощо.

6. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОЇ НАУКИ У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СГІ – НЦНС

6.1. Відповідальним за впровадження принципів відкритої науки в науковій діяльності СГІ – НЦНС є заступник директора з наукової роботи.

6.2. Оприлюднення наукових звітів за результатами науково-дослідних робіт, грантів, дисертаційних робіт.

6.3. Дотримання FAIR-принципів у науковій діяльності.

6.4. Інформування науковців про дозволені та заборонені форми поширення даних досліджень та наукових результатів.

6.5. Публікація наукових результатів науково-дослідних робіт відповідно до принципів відкритого доступу максимально, навіть невдалих експериментів, що може запобігти марнуванню часу та коштів іншими дослідниками.

6.6. Забезпечення набуття прав інтелектуальної власності.